



Eugeniusz Józef Kucharz

Katedra i Klinika Chorób Wewnętrznych, Reumatologii i Immunologii Klinicznej, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach

## Z historii reumatologii. Powstanie Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego

Artykuł jest tłumaczeniem pracy: Kucharz E.J. History of rheumatology. Foundation of the Polish Society for Rheumatology. Rheumatol. Forum 2022; 8(3): 140–143.  
Należy cytować wersję pierwotną.

Choroby reumatyczne towarzyszą ludzkości od najdawniejszych czasów. Świadczą o tym badania paleoreumatologii sugerujące możliwość występowania niektórych chorób reumatycznych przed tysiącami lat [1–3]. Są to badania odkrytych szkieletów ludzkich oraz mumii. Szczególnie dużo danych dotyczy częstego występowania zeszywniającego zapalenia stawów kręgosłupa [4–8]. Co więcej, zmiany wskazujące na występowanie chorób reumatycznych znaleziono już w szkieletach dinozaurów [9, 10]. Najstarsze pisane materiały dotyczące medycyny potwierdzają możliwość występowania niektórych chorób reumatycznych. W starożytności, w zbiorze pism znanym jako *Corpus Hippocraticum* znajduje się dość dużo danych dotyczących symptomatologii chorób dotyczących narządu ruchu [11]. Przy okazji dodam, że *Corpus Hippocraticum* nie jest zbiorem pism Hipokratesa. Powstał on przez zebranie w bibliotece aleksandryjskiej pism wywodzących się ze szkoły z Kos i szkoły w Knidos (a więc konkurencyjnej do szkoły hipokratejskiej) wiele lat po śmierci Hipokratesa. Nie ma też żadnych dowodów, że sam Hipokrates coś napisał, chociaż cześć prac ze wspomnianego zbioru uważa się za oddające trafnie nauczanie wielkiego lekarza [12–14].

Pozostałością po starożytnych lekarzach, w tym zawartą *Corpus Hippocraticum*, jest nazywanie wszelkich dolegliwości stawowych dną. Ta nazwa przetrwała do osiemnastego wieku, mimo obserwacji wskazujących na „różne postacie kliniczne” dny [3]. Wiek dziewiętnasty to okres intensywnego i w miarę dokładnego opisywania symptomatologii i przebiegu

wielu chorób. W drugiej połowie tego wieku wyodrębniła się medycyna wewnętrzna. Jej tożsamość wynikała z możliwości badania przyżyciowego narządów wewnętrznych (opukiwanie, osłuchiwanie), a także rozwoju anatomii patologicznej i prób korelowania danych klinicznych z badaniem pośmiertnym [15–19]. Oddzieliła się też dermatologia („medycyna zewnętrzna”) oraz pediatria, a jeszcze wcześniej chirurgia, która po okresie cechowym wróciła do medycyny akademickiej. Z medycyny wewnętrznej, w różnych okresach w poszczególnych krajach, oddzieliła się neurologia oraz medycyna chorób zakaźnych. Kolejnym elementem procesu kształtowania się medycyny wewnętrznej jako odrębnej specjalności był rozwój chemii klinicznej warunkującej powstanie diagnostyki laboratoryjnej. Nieco później rozpoczęła się epoka bakteriologii i immunologii. Odkrycie promieni rentgenowskich znacznie poszerzyło możliwości badania narządów wewnętrznych, podobnie jak i postęp w badaniach czynnościowych. To wszystko sprawiło, że interna, czyli nauka o chorobach wewnętrznych stała się nie tylko nową specjalnością, ale także odróżniła się od tradycyjnej medycyny podejściem patofizjologicznym do interpretacji pośredniego badania narządów wewnętrznych [15–19]. Jednocześnie w XIX wieku rozpoczęto bardziej definitywne wyodrębnianie kolejnych chorób reumatycznych, co było kontynuowane w następnych latach [20–23].

Zainteresowanie chorobami narządu ruchu było wspólne dla internistów, balneologów, lekarzy zajmujących się fizykoterapią i rehabilitacją. Pomysł powołania międzyna-

### Adres do korespondencji:

prof. dr hab. n. med.  
Eugeniusz J. Kucharz  
Katedra i Klinika Chorób  
Wewnętrznych, Reumatologii  
i Immunologii Klinicznej,  
Śląski Uniwersytet Medyczny  
w Katowicach  
ul. Ziolowa 45/47, 40–635 Katowice  
e-mail: ejkucharz@poczta.onet.pl

rodowej organizacji lekarzy reumatologów po raz pierwszy przedstawił w marcu 1913 roku lekarz holenderski Jan van Breemen (1875–1961) podczas IV Międzynarodowego Kongresu Fizykoterapii (*Internationalen Kongress für Physiotherapie*) w Berlinie. Plany powołania organizacji przerwała I wojna światowa. Dopiero w 1919 roku powstała *International Organisation for the Investigation of Rheumatism (Comité International pour le Rhumatisme)*. Inicjator powstania — Jan van Breemen został sekretarzem generalnym, a pierwszym prezydentem nowej organizacji został Anglik — R. Fortescue Fox (1858–1940). Nazwa i struktura tej organizacji zostały nieco zmienione podczas Kongresu Międzynarodowego Towarzystwa Hydrologii Medycznej (*La Société Internationale d'Hydrologie Médicale*) w Paryżu w 1925 roku, również na wniosek van Breemena. W ten sposób powstała *La Ligue Internationale Contre le Rhumatisme (International League Against Rheumatism)*. Obecnie organizacja działa pod nazwą *International League of Associations for Rheumatology*. Pierwsze międzynarodowe kongresy reumatologiczne zostały zorganizowane w latach: 1928 (Bath, Wielka Brytania), 1930 (Liège, Belgia), 1932 (Paryż, Francja), 1934 (Moskwa, Związek Radziecki) i 1936 (Lund, Szwecja) [24].

W odpowiedzi na utworzenie stowarzyszenia międzynarodowego powstały narodowe grupy lekarzy zainteresowanych reumatologią, które reprezentowały poszczególne kraje w *La Ligue Internationale Contre le Rhumatisme*. W Polsce w grudniu 1928 roku, z inicjatywy Witolda Chodźki (1875–1954), ministra zdrowia publicznego i opieki społecznej w pierwszych latach po uzyskaniu niepodległości, powołano **Polski Komitet do Walki z Reumatyzmem**, który można uważać za pierwsze polskie towarzystwo reumatologiczne. Jego celem było nie tylko reprezentowanie kraju w *La Ligue Internationale Contre le Rhumatisme*, ale też promowanie badań naukowych i rozwoju lecznictwa reumatologicznego oraz edukacji lekarzy w tym zakresie. Przewodniczącym Komitetu był Antoni W. Gluźniński, jego zastępcą Bronisław W. Sawicki, sekretarzem Franciszek Czubalski, a członkami: Jan Bęczkiewicz, Bolesław Jakimiak i Waclaw Łapiński. Niestety, w polskich bibliotekach nie są dostępne wydane drukiem materiały pierwszych międzynarodowych kongresów reumatologicznych, co utrudnia ustalenie polskich uczestników tych

spotkań. Wiadomo, że w kongresach w Paryżu i Moskwie uczestniczyła Eleonora Reicher (1884–1973) [24–28]. Polski Komitet do Walki z Reumatyzmem miał wiele cech towarzystwa naukowego, ale opierał się, najpewniej, o osoby powoływane do udziału w Komitecie przez ministra zdrowia publicznego, co odróżnia go od typowego towarzystwa naukowego. Podczas przygotowań do Pierwszego Polskiego Zjazdu w Sprawie Badania i Zwalczenia Reumatyzmu Komitet został przekształcony w **Polskie Towarzystwo Zwalczenia Gośćca** (używano też nazwy: Polskie Towarzystwo do Walki z Gośćcem). Miało to miejsce 15 lutego 1930 roku w Warszawie [29, 30]. W ten sposób powstało nowe lekarskie towarzystwo naukowe. Pierwszy Zarząd Polskiego Towarzystwa Zwalczenia Gośćca tworzyli: Witold Eugeniusz Orłowski (1874–1966) [31–33] — prezes, Henryk Kłuszyński (1870–1933) — wiceprezes, Brunon Antoni Nowakowski (1890–1966) — sekretarz, Jan Babecki — skarbnik oraz członkowie: Stanisław Januszkiewicz (1903–1979), Franciszek Raszeja i Antoni Sabatowski.

Towarzystwo uczestniczyło w powołaniu pierwszych poradni przeciwgośćcowych (w Krakowie, Poznaniu i Warszawie) i Oddziału Reumatologii w Iwoniczu. Niestety, nie znalazłem żadnych bliższych danych o tym oddziale, ale jest to o tyle istotne, że za pierwszy oddział reumatologiczny w Europie, a może w świecie, uważa się oddział powstały w Trenczyńskich Teplicach (Trenčianske Teplice) w Słowacji w 1942 roku [34]. Towarzystwo doprowadziło do opracowania klasyfikacji i polskiej terminologii chorób reumatycznych oraz kwestionariusza zbierania wywiadu od chorych. Prowadzono szkolenia i uczestniczono w kursach doskonalących dla lekarzy, promując tematykę reumatologiczną. Delegaci Polskiego Towarzystwa Zwalczenia Gośćca od 1930 roku oficjalnie uczestniczyli w pracach *La Ligue Internationale Contre le Rhumatisme*, zaś w 1932 roku Polska stała się członkiem tej organizacji.

Nie jest znany skład Zarządu i liczba członków w pierwszych latach istnienia towarzystwa. Prezesem do 1939 roku był Witold Eugeniusz Orłowski. Sekretarzem w latach 1932–1939 była Eleonora Reicher.

Dużym sukcesem był Pierwszy Zjazd w Sprawie Badania i Zwalczenia Reumatyzmu, który odbył się 6–7 września 1930 roku w Inowrocławiu. Materiały tego zjazdu zostały

wydane drukiem i wznowione we współczesnym opracowaniu przez Polskie Towarzystwo Reumatologiczne [35].

Wybuch II wojny światowej przerwał działalność towarzystwa. Zaginęła też większość dokumentów. Po wojnie towarzystwo wznowiło działalność. W latach 1945–1953 prezesem był Mieczysław Michałowicz (1876–1965), a sekretarzem Jadwiga Wawrzyńska-Pągowska (1907–1999) [36, 37]. Podczas *First European Congress of Rheumatology* w Kopenhadze, dnia 4 września 1947 roku, powołano Europejską Ligę Przeciwrumatyczną — *European League Against Rheumatism* znaną powszechnie pod akronimem EULAR [38]. Polskie Towarzystwo Zwalczenia Gościa było jednym z towarzystw założycielskich EULAR. W 1952 roku zmieniono nazwę towarzystwa, zastępując nazwę Polskie Towarzystwo Zwalczenia Gościa nazwą **Polskie Towarzystwo Reumatologiczne**.

Zestawiając dzieje powstania Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego, można wykazać zbieżność dat z powstaniem towarzystw reumatologicznych innych krajów. W Stanach Zjednoczonych w Filadelfii w 1928 roku powstał *American Committee for the Control of Rheumatism*, przemianowany w 1934 roku na *American Association for the Study and Control of Rheumatism*, a trzy lata później na *American Rheumatism Association*. W 1965 roku, po pewnych zmianach organizacyjnych, powstało *American College of Rheumatology*. W Wielkiej Brytanii w 1936 roku powstało *Heberden Society* honorujące w nazwie „ojca reumatologii brytyjskiej” Williama Heberdena seniora (1710–1801), nam kojarzącego się z guzkami rąk występującymi w chorobie zwyrodnieniowej stawów. *British Association for Rheumatology and Rehabilitation* powstało w 1942 roku (początkowo jako *British Association of Physical Medicine*). W 1984 roku oba towarzystwa się połączyły, tworząc *British Society for Rheumatology*. Jako ciekawostkę dodam, że Polskie Towarzystwo Reumatologiczne używa nazwy angielskiej — *Polish Society for Rheumatology*, odmiennej od nazwy w angielskim używanym w Ameryce tj. *Polish Society of Rheumatology*. O rok starsze od polskiego jest *Deutsche Gesellschaft für Rheumatologie* powołane do życia 28 stycznia 1927 roku. Powstało jako reprezentacja niemieckich lekarzy do *La Ligue Internationale Contre le Rhumatisme*. Trzeba dodać, że w Niemieckiej Republice Demo-

kratycznej początkowo utworzono „Grupę Roboczą ds. Reumatologii” (*Arbeitskreis Rheumatologie*), z której w 1967 roku powstało Niemieckie Towarzystwo Reumatologiczne (*Deutsche Gesellschaft für Rheumatologie*) w ramach Towarzystwa Medycyny Klinicznej NRD (*Gesellschaft für klinische Medizin der DDR*). Nie było ono uznawane przez wszystkie organizacje międzynarodowe, ale trzeba przypomnieć współpracę tej organizacji z polskimi reumatologami. Podczas Kongresu Niemieckiego Towarzystwa Reumatologicznego w Hanowerze (26 września 2000 r.) nastąpiło połączenie organizacji obu byłych państw niemieckich. W tym samym roku co towarzystwo niemieckie powstało Francuskie Towarzystwo Reumatologiczne (*Société Française de Rhumatologie*) powołane do życia 26 marca 1927 roku. Zbliżoną historię ma rosyjskie towarzystwo reumatologiczne. W 1928 roku powstał Komitet Badania i Zwalczenia Reumatyzmu (*Комитет по изучению ревматизма и борьбе с ним*). Został on przekształcony początkowo na Wszechzwiązkowe Naukowe Towarzystwo Reumatologów (*Всесоюзное научное общество ревматологов*, w 1964 r.), a w 1987 roku na Wszechrosyjskie Naukowe Towarzystwo Reumatologów (*Всероссийское научное общество ревматологов*). Od 1991 roku towarzystwo nosi nazwę: Stowarzyszenie Reumatologów Rosji (*Ассоциация ревматологов России*).

Przedstawiony szkic historyczny oparty jest na materiałach, jakie udało mi się zgromadzić. Niestety, zarówno archiwa przedwojenne, jak i materiały z pierwszego półwiecza powojennej działalności Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego nie są dostępne. Ciągłe jest nadzieja na odszukanie przynajmniej ich części. Na razie pozostaje poszukiwanie sprawozdań, notatek i informacji zawartych w czasopismach medycznych lub materiałach zjazdowych. Powoli zbliżamy się do, jeszcze dość odległego, stulecia naszego towarzystwa, a ze względu na braki źródeł historycznych proszę w imieniu Sekcji Historycznej Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego o pomoc w gromadzeniu wspomnianych materiałów (również fotografii), tak z historii odległej w czasie, jak tej sprzed kilku lub kilkadziesiąt lat.

## KONFLIKT INTERESÓW

Nie zgłoszono.

1. Rothschild B. Contributions of paleorheumatology to understanding contemporary disease. *Reumatismo*. 2002; 54(3): 272–284, doi: [10.4081/reumatismo.2002.272](https://doi.org/10.4081/reumatismo.2002.272), indexed in Pubmed: [12404038](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12404038/).
2. Littlejohn GO. Historical bioarcheological aspects of diffuse idiopathic skeletal hyperostosis in humans. *Semin Arthritis Rheum*. 2022; 52: 151942, doi: [10.1016/j.semarthrit.2021.12.010](https://doi.org/10.1016/j.semarthrit.2021.12.010), indexed in Pubmed: [34998578](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34998578/).
3. Kucharz EJ. Zmieniające się oblicza reumatologii. In: Zimmermann-Górska I. ed. *Reumatologia. Opowieści w kulturach*. Medisfera, Otwock 2014: 101–132.
4. Russell AS. Ankylosing spondylitis or DISH in ancient mummies. *Can Assoc Radiol J*. 2004; 55(5): 335, indexed in Pubmed: [15646466](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15646466/).
5. Chhem RK, Schmit P, Fauré C. Did Ramesses II really have ankylosing spondylitis? A reappraisal. *Can Assoc Radiol J*. 2004; 55(4): 211–217, indexed in Pubmed: [15362343](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15362343/).
6. Feldtkeller E, Lemmel EM, Russell AS. Ankylosing spondylitis in the pharaohs of ancient Egypt. *Rheumatol Int*. 2003; 23(1): 1–5, doi: [10.1007/s00296-002-0242-7](https://doi.org/10.1007/s00296-002-0242-7), indexed in Pubmed: [12548434](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12548434/).
7. Karapetian M, Mkrtchyan R, Simonyan H. Ankylosing spondylitis: antiquity and differential diagnosis — a case study of a Bronze Age skeleton from Norabak, southeastern Armenia. *Homo*. 2019; 70(3): 171–183, doi: [10.1127/homo/2019/1056](https://doi.org/10.1127/homo/2019/1056), indexed in Pubmed: [31486823](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31486823/).
8. Saleem SN, Hawass Z. Ankylosing spondylitis or diffuse idiopathic skeletal hyperostosis in royal Egyptian mummies of 18th–20th Dynasties? CT and archaeology studies. *Arthritis Rheumatol*. 2014; 66(12): 3311–3316, doi: [10.1002/art.38864](https://doi.org/10.1002/art.38864), indexed in Pubmed: [25329920](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25329920/).
9. D’Anastasio R, Capasso L. Post-microtraumatic cervical osteoarthritis in a cretaceous dinosaur. *Reumatismo*. 2004; 56(2): 124–128, doi: [10.4081/reumatismo.2004.124](https://doi.org/10.4081/reumatismo.2004.124).
10. Mallon JC, Ott CJ, Larson PL, et al. *Spiclypeus shipporum* gen. et sp. nov., a Boldly Audacious New Chasmosaurine Ceratopsid (Dinosauria: Ornithischia) from the Judith River Formation (Upper Cretaceous: Campanian) of Montana, USA. *PLoS One*. 2016; 11(5): e0154218, doi: [10.1371/journal.pone.0154218](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0154218), indexed in Pubmed: [27191389](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27191389/).
11. Jouanna J. *Hippocrates*. Johns Hopkins University Press, Baltimore 1999: Baltimore.
12. Kucharz EJ, Kotulska A. Contribution of Hippocrates to foundation of rational rheumatology. *Reumatologia*. 2004; 42: 580–586.
13. Kucharz EJ. „Przysięga Hipokratesa”. Komentarz i nowy przekład na język polski. *Pol Arch Med Wewn*. 2006; 126: 1099–1107.
14. Kucharz EJ. Jak wyglądał Hipokrates? I. Podobizny z dawnych lat. *OnkoRoche*. 2013; 1: 38–41.
15. Kucharz EJ. *Medycyna wewnętrzna — tradycje i perspektywy cz. I*. Pro Medico. 2006; 130(IX): 17–19.
16. Kucharz EJ. *Medycyna wewnętrzna — tradycje i perspektywy cz. II*. Pro Medico. 2006; 131(X): 20–21.
17. Kucharz EJ. Internal medicine: yesterday, today, and tomorrow. Part I. Origin and development: the historical perspective. *Eur J Intern Med*. 2003; 14(3): 205–208, doi: [10.1016/s0953-6205\(03\)00064-5](https://doi.org/10.1016/s0953-6205(03)00064-5), indexed in Pubmed: [12798223](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12798223/).
18. Kucharz EJ. Internal medicine: yesterday, today, and tomorrow. *Eur J Intern Med*. 2003; 14(4): 272–274, doi: [10.1016/s0953-6205\(03\)00066-9](https://doi.org/10.1016/s0953-6205(03)00066-9).
19. Kucharz EJ. Internal medicine: yesterday, today, and tomorrow. III. Specialists versus generalists or hospitalists. *Eur J Intern Med*. 2003; 14(5): 344–346, doi: [10.1016/s0953-6205\(03\)00106-7](https://doi.org/10.1016/s0953-6205(03)00106-7), indexed in Pubmed: [13678764](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/13678764/).
20. Kucharz EJ. Toczeń rumieniowaty układuły — historia choroby. In: Majdan M. ed. *Toczeń rumieniowaty układuły*. Termedia, Poznań 2015: 9–22.
21. Kucharz EJ. Przemózna siła przyzwyczajenia. *Pro Medico*. 2013; 201: 24.
22. Kucharz EJ. Dzieje badania zespołu Sjögrena. In: Majdan M. ed. *Zespół Sjögrena*. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2021: 1–17.
23. Kucharz EJ. Nowe oblicza chorego w zmieniającej się reumatologii. In: Jeka S. ed. *10-lecie leczenia biologicznego*. Termedia, Poznań 2017: 119–127.
24. Kucharz EJ. Beginning of the Polish rheumatology. In: Kucharz EJ. ed. *Proceedings of the First Polish Congress in Investigation and Management of Rheumatism*. Inowrocław 1930. Reprint of the original edition. Polish Society for Rheumatology, Katowice 2017: A17–A89.
25. Sadowska-Wróblewska M. Prof. dr hab. med. Eleonora Reicher. *Reumatologia*. 1973; 11: 201–203.
26. Luft S. Prof. dr med. Eleonora Reicher. *Arch Hist Med*. 1974; 37: 379–381.
27. Szwej-Bar B, Kucharz EJ. Życie i działalność profesor Eleonory Reicher (1884–1973). *Ann Acad Med Siles*. 1996; 31: 237–243.
28. Maślińska M. Od Niej wszystko się zaczęło — wspomnienie o prof. Eleonorze Reicher z okazji 60-lecia powstania Instytutu Reumatologicznego. She started everything: tribute to Professor Eleonora Reicher on the 60th anniversary of the Institute of Rheumatology. *Reumatologia*. 2011; 49: 315–320.
29. Kawenoki-Minc E. Historia Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. *Reumatologia*. 1984; 24: 126–131.
30. Filipowicz-Sosnowska A. Polskie Towarzystwo Reumatologiczne. In: Sordylowa B. ed. *Słownik polskich towarzystw naukowych*, t. I., Warszawa 2004: 746–751.
31. Kucharz EJ. Professor Vitold Eugene Orłowski: life and achievement of an eminent Polish internist. *Acta Med Hist Rig*. 2018; 5(24): 85–92, doi: [10.25143/amhr.2000.v.06](https://doi.org/10.25143/amhr.2000.v.06).
32. Kucharz EJ. The man behind the journal: Editors-in-Chief of the Polish Archives of Internal Medicine (1923-2013). *Pol Arch Med Wewn*. 2013; 123(7-8): 339–346, indexed in Pubmed: [23974287](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23974287/).
33. Kucharz EJ, Shampo M, Kyle R. Witold Orłowski — prominent Polish internist. *Mayo Clin Proc*. 2007; 82(9): 1037, doi: [10.4065/82.9.1037](https://doi.org/10.4065/82.9.1037).
34. Kucharz EJ. The plate commemorating one of the first rheumatological ward in Europe. *Reumatologia*. 2004; 42: 115–116.
35. Kucharz EJ. *Proceedings of the First Polish Congress in Investigation and Management of Rheumatism*. Inowrocław 1930. Reprint of the original edition. Polish Society for Rheumatology, Katowice 2017: Katowice.
36. Kucharz EJ. Postępy nauk klinicznych zachowawczych. In: Noszczyk W. ed. *Dzieje medycyny w Polsce*, t. III. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2016: 435–440.
37. Kucharz EJ. *Reumatologia*. In: Noszczyk W. ed. *Dzieje medycyny w Polsce*, t. III. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2016: 515–524.
38. Barnes CG. The history of EULAR 1947–2007. *EULAR Secretariat, Kilchberg* 2007.